

Երկու բան գիտելի է Brunetièreի պառագային՝ ա) իր գործունեության ամենէն յստակը հրապարակագրական հրեւոյթ կը զգենու։ Այն ճառերը՝ որոնցմով Brunetière կը փորձէր ցուցնել կարեւորութիւնը կամ այժմէութիւնը իր վիճած հարցերուն, ինչպէս այն միւս ճառերը՝ ուր ան կ'ուզէր ապացուցանել իր ճիշտ դատած լուծումներուն հարկաւորութիւնը, մեծ զօրութեան և բարձր գատողութեան երկեր են ուր հանդիսակեր կը պարզէ տրամաբանութեան, խանդի և տրամայաստական կորովի իր բուրր կարողութիւնները։

բ) Քրիստոնէութեան իր յարուսին ուրշիզ դրդերը բարոյական տեսակէն է։ Քրիստոնէութիւնը ոչ միայն կը մատուցանէ իր հետեւորդներուն պատասխան մը այն բոլոր հարցերուն զորս մարդիկ կ'առաջադրեն, ոչ միայն է՝ վարդապետական մարմին մը որ կը պարունակէ լուծումներ բոլոր խնդիրներուն համար մտաւորական կամ զգացական դասակարգէն, այլ նաև է՝ համոյթ մը սկզբունքներու որոնք կրնան ծառայել իրեն ուղեցոյց հանապազօրեայ մեր արարքներուն մէջ։ Այս անկիւնէն դիտած, ընկերային իր առաքինութիւնը անբաղդատելի է։ Եւ Brunetière, միշտ կապուած գերական գործերուն որոնք կը ծառայեն պահպանման և կատարելագործման ընկերային հիմնարկութեանց, մանաւանդ հրապուրուեցան քրիստոնէութեանն օրովհետեւ այս վերջինը կը ներկայացնէր ազդու միջոցներ համայնական կեանքի բարեւոքման համար։

Այս կողմէն կը շօշափենք իր մտքին (կամ սրտին) ուրիշ մէկ հակումը՝ քննադատութեան բարոյական հանգամանքը։ Վասնզի գիտական ատուգութեան քննադատութեանն ատուգութեան կապուած վարդապետական, ընդհանուր գաղափարներուն բարեկամ իմաստասէր, անցեալի գրեթէ պաշտամունքն և սերն ունեցող պատմաբան մարդու մը քով կա՛յ F. Brunetière-ի մէջ բարոյագէտ մը անհունորէն հոգածու աշխատելու, խօսքով կամ գրիչով, պահպանման և բարգաւաճման այն ամէն բանի որ կրնայ ամրապնդել ընկերային հիմնարկութիւնները։

ԱՄՓՈՓԵՑ

ՊԱՐԳԵԻ ՏԵՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ,
(Տարաւանդի)

ԵՐԱԺՇՏԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՊՍՍՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐ

Polyphonique արուեստը. — Եկեղեցական երաժշտութիւնը հակայաջաղ կը յառաջանայ, շնորհիւ մեծ վարպետներու։ Այդ մեծ վարպետները՝ մեծ մասամբ ֆլուանացիներ, diaphonie-ն, déchant-ը և իրենց հանճարը իրար խառնելով ծնունդ կուտան polyphonique մեծ արուեստին։ Հասնախ քանի մը խօսք պէտք է ըսել Փրանսական երաժշտութեան մասին։ Փրանսական երաժշտութեան պատմութիւնը երեք մեծ շրջաններու կը բաժնուի։ Առաջին շրջանը, որ կը տեսէ Ժ. գարէն մինչև ԺԵ. դար՝ կը յատկանշուի հարազատ Փրանսականութեամբ։ Մանաւանդ ԺԲ. դարէն մինչև չէս ԺԵ. դար, Փրանսական աշխարհի երաժշտութեան օրրանն է և անկէ ծնունդ կ'առնեն մեծ հանճարներ։ Երկրորդ շրջանին՝ ԺԶ. — ԺԹ. դար, Փրանսական երաժշտութիւնը կորսնցնելով իր ինքնատուութիւնը՝ կ'ենթարկուի եւրոպականացուցութեան։ Այս շրջանին Փրանսացի երաժիշտները միջկուսակիւններ են։ Իսկ երկրորդ շրջանը՝ որ Պէդրոզով կը սկսի, ֆլուանական երաժշտութիւնը նոր, առողջ և մանաւանդ հարազատ ուզիի մը մէջ կը դնէ։ Հիմա, կը գտնուինք Փրանսական երաժշտութեան պատմութեան առաջին շրջանին մէջ։

ԺԳ. դարուն կը տեսնենք թէ արդէն բազմաթիւ երաժշտական զպրօցներ կան Փրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ (Բարիզ, Լիոն, Պորժօ և այլն), որոնցմէ՝ կ'ենեն մեծ տեսաբաններ։ ԺԴ. դարուն՝ արդէն Միլիւր-տը-Վիգրի, Կիւլամ-տը Մաչօ, Ժան-տը-Միւրիս, վերջնականապէս կը հիմնեն նոր արուեստը՝ և կը տարածեն ուրիշ երկիրներ։ Իտալիոյ մէջ ալ կը սկսի ծաղկիլ նոր արուեստը՝ Փրանսէացի Լանտինով։ Աւելի վերջ, Կիւլամ-Տիւֆէյ (fugue-ի առաջին հնարողներէն մէկը), Պրապար, Կիյ-Պենչուա, աւելի ևս կը յստա-

լացան են կրօնական երաժշտութիւնը, և երաժշտական գիտութիւնը։ Այս բոլոր երաժիշտները սակայն, ժառանգորդներն են ժՔ. -ԺԲ. դարերու աշուկներուն, որոնց շատ անգամ հսկակէտի սխալ գործածութենէն է որ ծնունդ կ'առնեն Canon-ը, fugue-ը, և ձևեր՝ որոնք մինչև այսօր իսկ երաժշտական գիտութեան հիմն են։

ԺԵ. դարը մեզի կը ներկայացնէ մեծ երաժիշտ մը՝ Ժան-Օքէկէմ։ Մենուզոլոյ պիւնիքացի, իսկ մշակութիւնով Ֆրանսացի այս երաժիշտը, հսկակէտի, fugue-ի և canon-ի զարգացման և տարածման համար մեծ ջանքեր կ'ընէ։ Ան ուսուցիչն է բազմաթիւ մեծ երաժիշտներու՝ որոնց հետ երաժշտական գրպոց մը կը ներկայացնէ (ոճի անսովորակ)։ Իր գործերն են, նշաւաւոր Kyrie մը, չորս ձայնի համար, canon մը երեք ձայնի համար, և վեց հատ պատարագ։

Ժան-Օքէկէմի աշակերտներէն ամենէն նշանաւորն է՝ Ժոզֆէն-Տէրրէ (ԺԵ. դար) որ իր ժամանակին շահած մեծ համբաւին համար, կ'անուանուի «Երաժիշտներու իշխանը», Ժոզֆէն գրած է 32 հատ պատարագ, ընդհանրապէս չորս, և վեց ձայներու համար։ Բայց անոնցմէ մէկը, բաղկացած է 24 մասերէ։

Այս շրջանի մեծ երաժիշտներու կարգին պէտք է յիշել նաև Արքալէի, Ժան-Մուրիս, Վերալը, որոնց պատարագները նշանաւոր են։

Երաժշտական վերածնունդը Ֆրանսայի մէջ կը կատարուի, և անկէ կը տարածուի իտալիա, Անգլիա, և Սպանիա ժՁ. դարու մեծ երաժիշտներն են Քլոտ-Կլոտմիէլ (Ֆրանսացի), Բալէսթրինա (իտալացի), Օրլանտո-Լասո (պիւնիքացի), Վիթթորիա (սպանացի), Թոմաս Թալես, և իր աշակերտը (անգլիացի)։ Քլոտ-Կլոտմիէլ Ֆրանսայի և իր ժամանակին ամենէն մեծ երաժիշտներէն մէկն է։ Ան Հռոմի մէջ կը հիմնէ երաժշտանոց մը՝ ուր Բալէսթրինա իրեն կ'աշակերտի։ Ֆրանսէ տասն աւելի պատարագներ։ Օրլանտո-Լասո պիւնիքացի երաժիշտը ռուսմը կ'առնէ Հռոմի մէջ, և կը գրէ 2000 աւելի եկեղեցական եղանակներ, և բազմաթիւ պատարագներ։ Իր գործերը ցատկահալկան են անով որ կը ներկայացնեն շատ մաքուր part-writing մը։

Թոմաս Թալես՝ անգլիացիներուն ամենէն հին երաժիշտն է։ Ան մեզի կը ներկայանայ ոչ միայն իբրև Անգլիոյ մեծ երաժիշտներէն մէկը, այլ նաև իբրև ժամանակին ամենէն մեծ օրկանիւտներէն մէկը։ Իր cantional sacræ կրօնական երգերը՝ ժամանակին զուլս-գործոցներէն կը նկատուին։ Ան իր եկեղեցական մէկ cantate-ը, կ'ըսեն, դաշնաւորած է քառասուն անշատ մասեր նկատի ունենալով։

Աւելի մը Պըրսո՝ որ Թոմաս Թալեսի աշակերտն է, իր ուսուցիչին չափ նշանաւոր է իր երեք պատարագներով, և բազմաթիւ եկեղեցական երգերով։ Ան իր ուսուցիչին պէս օրկանիւտ մը՝ իր գործերին համար գրած է 70 հատ կրօնական ներշնչում ունեցող կտորներ՝ որոնք ամփոփուած են «The Viryinal Book», անուն գիրքին մէջ։

Սպանացիներէն էսքոպէրօ և Վիթթորիա (ԺՁ. դար) իրենց պատուաւոր տեղը ունին երաժշտութեան պատմութեան մէջ։

Պէտք է շեշտել թէ, polyphonie այս շրջանին, եկեղեցական երգերը կ'երգուին առանց գործիական աքոմանքմանի, իսկ forme-ի իսկական կատարելութեան կը հասնին մասնաւորաբար երկու սեռերը՝ motete-ը և madrigale-ը։ Բայց՝ վերոյիշեալ սեռերուն վարպետի վերջին հպումը կոտայ և երաժշտութեան մէջ իսկապէս կրօնական ոճը (style) կը ստեղծէ բոլոր ժամանակներու ամենէն մեծ երաժիշտներէն մէկը՝ Բալէսթրինա։ Եթէ միայն polyphonique շրջանը նկատի առնենք, ան անվիճելիօրէն անժառկոյն հանճարն է իր ժամանակին։ Բալէսթրինայի գործերուն մէջ չկան այլևս complique ձևեր՝ որոնք իր նախորդներուն յատկանիշն են։ Ան այն միակ հեղինակներէն է որոնց գործերը հիմա իսկ հաճոյքով մտիկ կ'ընենք։ Անոր գործերուն մէջ այլևս ամեն մէկ մաս, իրեն համար ունի միասնորէն անկախ, զեղեցիկ և շահեկան բան մը երգելիք։ Անոր հսկայական գործը կը պարունակէ 93 հատ պատարագ, 4, 5, 6 և 8 ձայնի համար, 139 հատ madrigale 4, 5-6-8 և 12 ձայնի համար և բազմաթիւ եկեղեցական երգեր։

Դերմանիւս՝ ամսաւոյ շմանց հին դա-

(*) Motet-ի կրօնական, իսկ madrigale-ը աշխարհիկ տեսիլ են։

րերէն մինչև վերածնունդ տեւող երաժշտական այս ընդհանուր զարգացման մէջ: Քրիստոսէ առաջ գերմանացոց մէջ երգըւած երգերը մեծ մասամբ պատերազմական, հերոսական երգեր էին, որոնք "Bar-dit" կը կոչուէին: Անշուշտ վերոյիշեալ իրողութիւնը հաստատելու ստեն պէտք է նկատի առնենք այն աստիճանն Գերմանիան, որ Երբեք միասնական չէր, այլ իրարու դէմ կռուող զանազան ռազմիկ ցեղախումբերէ կը բաղկանար: Ուրիշն ռազմիկ ժողովուրդ մը առաւելարար ռազմական երգեր պիտի երգէր:

Միջին դարուն, (կամ Դ. Ե. Զ. է. դարերուն ընթացքին) քրիստոնէական plainchant-ը մուտք գործեց նաև Գերմանիա, շնորհիւ Մեծն Գրիգոր Ա. պապին ջանքերուն, և կամաց կամաց եղաւ Գերմանիոյ կրօնական պաշտօնական երգը: Մինչև է. դար գոյութիւն ունեցող գերմանական երաժշտութեան մասին դժբախտաբար այսօր տեղեկութիւն միայն ունինք: Իսկ մինչև է. դար գոյութիւն ունեցող գերմանական ժողովուրդական և աշխարհիկ երաժշտութեան մասին ընտա ծանօթութիւն չունինք: Միայն սա յայտնի է թէ կրօնաւորներ արգիլած են աշխարհիկ, սիրային երգեր գրել և երգել:

Է. դարուն, Գերմանիոյ մէջ սկսաւ ծաղկել նոր արուեստ մը, այն է Minnesinger-ներու աշխարհիկ արուեստը: Ասոնք քանադանդ ծներ և երգահաններ էին միանգամայն, և շատ կը նմանէին Փրանսացի troubadour-ներուն, կամ մեր իսկ, հայ աշուղներուն: Անոնք նախ, կ'երգէին Ս. Կոյսին և Աստուծոյ ուղղուած գովասանքներ: յետոյ կամաց կամաց աւելի աշխարհիկ նրիթ ունեցող կտորներ՝ սրբային երգեր, ազգային աւանդութիւններ, զիւցազներգութիւններ: Minnesinger-ներու մէջ կային աղնուականներ, բարձր դասու մարդիկ, պալատականներ ալ: Անոնք շատ կը քաջաւերուէին, իշխաններէ, կայսրերէ, կը պաշտպանուէին անոնց կողմէ, լաւ ընդունելութիւն կը գտնէին ամեն տեղ: Ամենէն հին (է. և Ը. դարերու ընթացքին ապրած) գերմանացի աշուղներէն եղած են Hänsen, Weldeck, ամենէն նշանաւորներէն՝ Hermann, Klingsor և Tannhäuser, որուն կեանքը, ապագային R. Wagner-ի կողմէ պիտի վե-

րածուի մեծ opéra-ի մը: Minnesinger-ներու նշանաւոր գործերէն պէտք է յիշենք Tristan et Yseult, Parsival, Lohengrin, որոնք հրգուած են Ստրասպուրկցի Gottfried անունան տու ծանօթ մեծ minnesinger-ի մը կողմէ: (Այս բոլոր գործերը գերմանական ազգային աւանդութիւններ են, զորս ապագային R. Wagner մէյմէյ իսկական գլուխ-գործոցներու պիտի վերածէ: Ասոնցմէ, ազգային աւանդութիւններէն շատ եւ շատ աւելի են թիւով Աստուծոյ և Ս. Կոյսին ուղղուած երգերը, որոնց անունները յիշել հոս, երկար պիտի ըլլար: Պէտք է ըսենք թէ գերմանացի այս աշուղները քանադանդութեան շատ աւելի կարեւորութիւն կուտան, խնամք կը տանին անոր չափին հատածներուն, յանգերուն, քան թէ երաժշտութեան: Իրենց համար հրկրորդական է երաժշտութեան կարեւորութիւնը, երաժշտական rythme-ը: Անոնց նօթագրութիւնը, plain-chant-ի նօթագրութեան պէս էր: Minnesinger-ներու գործերը հաւաքուած են ԺԴ. դարուն: Եթէ քննական աշխարհի մը նիտենք minnesinger-ներու ամբողջ գործին վրայ, պիտի տեսնենք թէ անոնց ամբողջ գործին մէջ կան հին դարերէն մնացած հեթանոսական երգերու, Զըրանսայի troubadour-ներու, քրիստոնէական երգերու, և խաչակրաց արշաւանքներուն շնորհիւ արեւելքէն արեւմուտք եկած արեւելեան մեղեդիներու ազդեցութիւնը միանգամայն:

Minnesinger-ներու անմիջապէս կը յաջորդեն meistersinger-ները: (Les maitres-chanteurs որ նորէն R. Wagner-ի գլուխ գործոցներէն մէկը պիտի ըլլայ ապագային): Այս վերլինները ծաղկեցան ԺԴ. դարուն և անկէ սկսեալ ու իրենց փայլուն գործունէութեան շրջանը տեսնեք երկու դար: անկէ յետոյ իրենց անկման շրջանը սկսաւ: Meistersinger-ները կը յատկանշուին անով որ, անոնք կը ժողովրդականացնեն արուեստը (minnesinger-ները աւելի աղնական աշուղներ էին), աւելի վարպետօրէն կը վարուին քանաստեղծութեանց հետ, երաժշտութեան տալով աւելի կարեւորութիւն և խնամք քան իրենց նախորդները: Անոնք երգին rythme-ին ալ կարեւորութիւն կուտան. բան մը որ անտեսուած էր իրենց նախորդներուն կողմէ: Frankenlob անուն մեծ meistersinger մը

ԺԻ. դարուն սկիզբը առաջին անգամ ըլլալով Մայանս քաղաքին մէջ կը հիմնէ meistersinger-ներուն միութիւնը: Աւելի վերջ, Nuremberg-ի մէջ ալ կը հիմնուի միութիւն մը, այս վերջինիս կը յաջորդէ Augsburg, իսկ Augsburg-ի՝ Ulm, Nuremberg վերջը կ'ըլլայ Meistersinger-ներուն ամենէն կարեւոր կեդրոնը (250 անդամով): Այս միութիւնները իրարու հետ կապուած են: Անոնք ունին իրենց երաժշտական կանոնները: Meistersinger-ները ունին երգելու և եղանակ գրելու չորս ձեւեր, ուղղութիւններ, որոնք ստեղծուած են Franenlob-ի Marnier-ի, Müglin-ի կողմէ: Ասոնց միւս թեան մէջ ամէն մարդ չի կրնար մտնել: Զափականց դժուար քննութիւններ կան, որոնք պարտաւոր է անցնիլ մէկը իրենց միութեան մէջ մտնելու համար: Meistersinger-ները կ'երգեն գործիքներու ընկերակցութեամբ, ինչպէս քնար, կիթառ, և ջութակներ: (Նկատելի է որ troubadour-ներու գործիքները աւելի ճոխ էին, քան meistersinger-ներունը)՝ Նշանաւոր meistersinger-ներէն եղած են Puschmann, Hans Rosenblutt, Hans Folz, և Hans Sachs: Ասոնց գործունէութեան մասին գաղափար մը տալու համար, ըսենք թէ Hans Sachs գրած է 6.018 կտոր (թէ բանաստեղծութիւն և թէ եղանակը հեղինակին կողմէ), որոնցմէ 4, 275 հատը կոչուած են «meister-lieder» յաջող կտորներ եղած ըլլալուն համար: Meistersinger-ներու փայլուն շրջանը կը տեսէ ԺԻ.-ԺԷ. դարուն սկիզբը, կամ երկու դար, իսկ անկէ վերջ կը սկսի անկման շրջանը, և իրենց վերջին միութիւնը՝ Ulm քաղաքի ընկերակցութիւնը, վերջ կը գտնէ 1830ին:

Բայց մինչ մէկ կողմէն ժողովրդական տալանդներուն արուեստը կը ծաղկի, միւս կողմէ, ԺԶ. դարուն, Յորնսալի, և Պելքիքայի ազդեցութեան տակ, կը տեսնենք ծաղկիլը, ուռճանալը, տեսարան սերունդի մը, որ քաջ ծանօթ է diaphonie-ի, organum-ի, déchant-ի, contrepont-ի և canon-ի օրէնքներուն: Ասոնցմէ են Agricola, Hofheimer, և հակակէտի առաջին ստեղծողներէն մէկը, Նշանաւոր Trongsott Engenins, աւելի վերջ, գերմանական երաժշտութեան հայրերէն մէկը, Henri Finck: Այս բոլոր երաժիշտներուն գործերը, կրօնական են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

ԱԿԱՆՑ ԱՆԱՊԱՏ ԿԱՄ ԱԿՆԵՐՈՅ ՎԱՆՔ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. — Ականց Անապատ կը գտնուէր լեռնային Կիլիկիոյ Յախուտ գաւառին մէջ, Բարձրբերդի ստորոտը: Ունէր երկու եկեղեցիներ Ս. Աստուածածին և Ս. Առաքեալք անուանեցով (Ալիշան, Սիսուան, էջ 153):

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Ակնիոյ վանքը շինած կամ կարգաւորած է Լեւոն Ա. Թաղաւոր (1186 — 1219): Իր ամենէն աւելի սիրած վանքն է եղած այն, այդ պատճառաւ հոն է Թաղուած իր սիրտը:

Հեթում Ա. Թագաւորն ալ շատ կը սիրէր այդ վանքը և իր կեանքին վերջաւորութեան հոն քաղուեցաւ և կրօնաւորական սքեմ ընդունեց, ստանալով Մակար անունը, և հոն ալ վախճանեցաւ 1270 Հոկտեմբեր 25ին:

Ակնիոյ վանքը Թաղուած է նոյնպէս,

Մասնաւորաբար յիշատակութեան արժանի է Henri Finck-ի միակ պատարագը:

Իսկ գերմանական ազգային երաժշտութեան — որ կազմուելու վրայ էր շնորհիւ վերոյիշեալ վարպետներուն — իր վերջնական ձեւը կուտայ կրօնաւոր մը, փիլիսոփայ մը, սատուածարան մը, գրգռեալ մը, և երաժիշտ մը միանգամայն՝ Մարթին Լուտէր (ԺԶ. դար): Ան արգէն իր ժամանակին կը փոխուի ամբողջ Եւրոպան, յառաջ բերելով բողոքական շարժումը: Ան վերջնականապէս կը ժողովրդականացնէ գերմանական երաժշտութիւնը, կրօնական երգերու համար նոյնիսկ գործածելով աշխարհիկ եղանակներ: Լուտերի կ'օգնեն աւելորդ ժամանակակից երաժիշտներէն Walter, իսկ ժամանակակից meistersinger-ներէն Hans Folz, և Hans Sachs: (Պէտք է նկատի առնել թէ Լուտերէ առաջ նոյնը ընել կը փորձէ նաև Ժան-Հէս):

ՕՆՆԻԿ ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆ

(Գարունակի 8)